De tre dele af riget taler dårligt sammen

Niels Juel i Evighedsfjorden. Foto: Forsvarsgatteriet

Erik Staffeldt30.09.2021

SIKKERHEDSPOLITIK I ARKTIS // ANMELDELSE – Den *strategiske værdi* af Grønland. Alene udtrykket kan få en del mennesker med arktisk viden og indsigt til at rejse paraderne. Eller i det mindste stille nogle spørgsmål. Mange spørgsmål.

Værdi for hvem? Og strategisk?

Om dette og en del andet handler bogen *Sikkerhedspolitik i Arktis og Nordatlanten*. Den er skrevet af 15 forskere i og udenfor Forsvarsakademiet og redigeret af lektorerne Jon Rahbek-Clemmensen og Camilla T. N. Sørensen og blev præsenteret mandag den 27. september.

Hér er en vægtig opdatering, vidensamling og analyser om stormagtsforholdene, rigsdelenes indflydelse og forsvarets rolle i Arktis og Nordatlanten. Måske er denne type forskning (i samfundsforhold) i fare. Den er i hvert fald til diskussion i regeringen.

For andre kan alene udtrykket strategi virke provokerende, for eksempel for den del af grønlænderne, som er stærke tilhængere af et uafhængigt, selvstændigt Grønland

Skal vi tage emnet strategi først? Strategi er ”planlægning af hvilken taktik og fremgangsmåde, der skal tages i brug for at nå et bestemt mål” (Politikens Nudansk Ordbog).

Det er noget, man beskæftiger sig en del med i forsvaret, i politik og i erhvervslivet. I den ”virkelige verden” kan det godt forholde sig anderledes.

For andre kan alene udtrykket strategi virke provokerende, for eksempel for den del af grønlænderne, som er stærke tilhængere af et uafhængigt, selvstændigt Grønland.

Dette synspunkt er repræsenteret i den nuværende grønlandske regering Naalakkersuisut, ved især Pele Broberg fra partiet Naleraq, der dog fik frataget sit ansvar for udenrigs- og klimasager for nylig efter kontroversielt formulerede udtalelser især om at tage stemmeret fra de ca. 12.000 danskere i sager om Grønland.

Hans holdninger lever, trods degraderingen, basalt videre i den grønlandske befolkning.

Kapacitetspakke

Samtidig diskuterer politikere, forskere og strateger i andre dele af rigsfællesskabet – strategier. Lægger (del)planer og bevilger penge med henblik på at opfylde strategierne.

En af disse vedtagne og bevilgede planer kaldes en Arktisk kapacitetspakke, som forsvarsforligspartierne godkendte i februar 2021 – uden at nogen politikere fra Grønland/ Færøerne var med i forberedelserne eller præsentationen – selv om den nydelige pakke i høj grad kommer dem ved.

Sådanne unødige og overlagte stød fra regeringen i København huskes.

På papiret og juridisk giver det ingen problemer. Færøernes og Grønlands udenrigs- og sikkerhedspolitik er et såkaldt rigsanliggende (læs: dansk) og er derfor ikke ”hjemtaget” af de to landes selvstyrer.

Kilde: Forsvarsministeriets hjemmeside

Færøerne arbejder på at vriste sig fri af København og er kommet langt med udenlandske repræsentationer, og Grønland følger efter. Det giver et uklart billede, også formelt.

Pakken er en plan om opgradering af forsvaret i Arktis og Nordatlanten, og der er afsat 1,5 mia. kroner til bl.a. droner og radarer til overvågning.

Tallet bygger ikke på offentliggjorte beregninger over, hvad indsatsen koster, hvis det findes.

Forskerne mener ikke, beløbet er tilstrækkeligt og, at det ligger langt fra at Forsvaret bliver i stand til at overvåge hele Grønland. De vurderer – og beroliger dermed – samtidig, at den næppe vil virke provokerende, da Danmark også står ret alene om at fastholde de to dele af rigsfællesskabet som lavspændingsområder.

Desuden er droner uanvendelige i de nordlige egne, hvor der ikke er GPS-dækning.

Dansk afdæmpning

Det næste spørgsmål er, om Danmark kan styre den proces, når Rusland og USA sender mere aggressive signaler ved overflyvninger, ubådsøvelser og flere baser.

Imidlertid finder forskerne, at Danmark kan have en pragmatisk, dæmpende indflydelse, så længe småstaten Danmark er med, hvor ”de store drenge” slås. Alene det at sidde med giver indflydelse.

Danmark har gode muligheder for at mindske stormagtskonkurrencen i Arktis, hedder det i *Sikkerhedspolitik i Arktis og Nordatlanten*.

Der er nok at slås om: olie, gas og mineraler. Efterhånden som resurserne udtømmes andre steder, må stormagterne kigge nye steder hen – ind under den is, der stadig er der. Og der vurderes at være meget af de tre slags.

Kina har været ganske aktiv – foreløbig med videnskabelige undersøger og tilbud om investeringer i Grønland, men aktiviteten synes afdæmpet på det seneste.

USA er som bekendt også med i form af militær og en såkaldt hjælpepakke, hvis indhold hedder konsulentbistand. 83 mio. kr. Værsågod.

Rusland opbygger baser langs polhavet, hvor USA sætter flere skibe og fly ind.

Det arktiske område. Fra bogen

Efterhånden som isen smelter og gør flere og flere havområder sejlbare længere og længere tid, øges sejladsmulighederne med gods og krigsskibe i det enorme område.

Danmarks kapacitet til overvågning til havs og i luften er helt utilstrækkelig.

En væsentlig del af forsvaret er allerede delvis udliciteret til USA, og de inspektionsskibe, Danmark har ved Grønland, er umulige til militært forsvar med den ene kanon, de har hver. Et par af dem er klassificeret som fregatter uden at have en fregats ildkraft.

Misfornøjelse

Fremgangsmåden med kapacitetspakken skaber misfornøjelse både i Grønland og på Færøerne og medvirker til, at sagerne forhales.

Nok er de to nordlige rigsdele orienteret, men de havde forventet egentlig forhandling, før politikerne i København besluttede sig.

Kolonitidsattituden lever endnu, lyder kritikken, og Danmark gør ikke nok for at udviske indtrykket.

Men det er ikke længere – hedder det i bogen – legitimt for vestlige stater at reducere tidligere koloniserede befolkninger til skakbrikker i storpolitik… det er billigere at købe sig til accept ved at lade f.eks. Grønland være medunderskriver på forsvarsaftalen med USA.

I april 2019 sagde statsminister Mette Frederiksen da også, at Grønland bør have mere udenrigspolitisk magt.

Færøerne har opbygget et paradiplomati med repræsentationer i en lang række lande, som man laver handelsaftaler med, bl.a. Kina, som køber fisk og skaldyr, mens Rusland køber makrel.

Danmark bliver mere klemt i stormagtsspillet. USA oprettede en repræsentation i Nuuk for at komme tættere på grønlændernes beslutningstagere

Det skaber uvægerligt problemer for regeringen i København, idet EU har handelsboykottet Rusland efter annekteringen af Krim, og kineserne vil man også helst holde styr på.

Da de tilbød Grønlands selvstyre hjælp til at bygge landingsbaner, brummede USA, og daværende statsminister Lars Løkke Rasmussen (V) fandt 700 mio. kroner til Grønland – uagtet at infrastruktur er et klart selvstyreanliggende.

Da Kina kom for tæt på med planer om udvinding af såkaldte sjældne jordarter og uran i Kvanefjeldet via selskabet London Mining Group, satte selvstyret proppen i. Vi vil ikke have uranudvinding, sagde de. Ikke et ondt ord om kineserne.

Både Grønland og Færøerne har holdt kinesiske Huaweis G5-netværk fra dørene.

Og da russerne ville lave en videnskabelig ekspedition rundt om Grønland, sagde Udenrigsministeriet på Asiatisk Plads i København NJET.

Daværende præsident Donald Trump brasede alle porte ind med sit købstilbud vedrørende Grønland. I København sad statsminister Mette Frederiksen og sagde, at Grønland ikke var til salg.

Det var i mange grønlænderes bevidsthed noget kluntet sagt. ”I VORES land bestemmer VI”, lød det fra Nordatlanten, hvorefter Grønlands politiske ledelse sendte samme budskab som Mette Frederiksen til Washington. Og indirekte til Mette Frederiksen.

Episoden lagde et ubehageligt politisk pres på regeringen i København, for Trumps tilbud bundede dybere, end den plumpe melding lod ane: Den viste, at USA’s nye interesse for og fokus på Grønland også afspejler en øget stormagtskonkurrence med Rusland og Kina.

De beskriver Grønlands syn på forholdet til Danmark som et *fornuftsægteskab*, mens Danmarks forhold til Grønland omvendt opfattes som et *kærlighedsægteskab*

Forskerne påpeger, at Kina og Rusland har vigtige indenrigspolitiske hensyn at tage som baggrund for optrapningen. Man vil vise, at man er store i Verden. I Kina spiller man på, at landet har oprejsning til gode efter ydmygelserne i ”Opiumskrigen” før 2. Verdenskrig.

Danmark bliver mere klemt i stormagtsspillet. USA oprettede en repræsentation i Nuuk for at komme tættere på grønlændernes beslutningstagere.

USA mangler isbrydere

Præsident Trumps daværende ambassadør i København, Clara Sands, spillede også ud med, at Danmark skulle købe flere F-35 kampfly til afvisningsberedskab i Grønland.

Det vil ikke blive taget venligt op af Rusland og bestemt ikke passe i dansk lavspændingspolitik i området.

Russisk frimærkeserie som understreger landets interesser i det arktiske område. Rusland har ingen mangel på isbrydere. Wikimedia Commons

Bag det hele lå en årrække – indtil 2016 – hvor USA ikke havde særlig fokus på Arktis, men så opdagede de, at Rusland havde bygget militært op, og Kina havde øget aktiviteterne betydeligt i området.

USA er for eksempel helt bagud, hvad angår isbryderkapacitet.

Løs magtstruktur

Forskerne er kommet frem til, at magtstrukturen mellem de tre dele af rigsfællesskabet og delvis internt i de tre rigsdele er "kompleks og uigennemskuelig". Der er løse strukturer og kompetencefordeling.

De anbefaler desuden en grundig opgørelse af fordele og ulemper ved rigsfællesskabet, og beskriver Grønlands syn på forholdet til Danmark som et *fornuftsægteskab*, mens Danmarks forhold til Grønland omvendt opfattes som et *kærlighedsægteskab*.

På Færøerne er der kraftig modstand mod en ny varslingsradar til 390 mio. kr.

Radaren skal især hjælpe Storbritannien og USA med at overvåge militær og civil trafik i Nordatlanten mellem Island og Norge, som russerne kan bruge til at sejle med krigsskibe mellem de store flådebaser ved Barentshavet og Atlanterhavet.

Forskerne vurderer dog ikke, at en ny radar på Færøerne vil virke sikkerhedspolitisk provokerende på Rusland. Færøerne har lovet Danmark forhandling om sagen.

Forskerne berører knap nok emnet afmilitarisering, måske fordi det er for langt ude, så længe "de store slås". Foreløbig anbefaler de, at beslutningsgangene bliver gearet til den nye virkelighed

I Grønland er den tidligere udenrigsminister, nu handelsminister, Pele Broberg, meget kritisk overfor pakkens plan om at uddanne unge grønlændere til krigsførelse.

Ja, landsstyret/Naalakkersuisut har besluttet at stoppe værnepligtsafprøvning, og dermed reelt også muligheden for at tage en uddannelse i Forsvaret, oplyser landstingsmedlem Anna Wangenheim, Demokraterne.

Hun vil have Inatsisartut/landstinget til at diskutere emnet. Det sker den 18. november. Fem dage senere vil hun have landstinget til at drøfte "fordele og ulemper ved at demilitarisere Grønland". Det er – igen – Naalakkersuisut, der har afmilitarisering som mål.

Wangenheim kalder det komplet urealistisk. ”Dertil er vores beliggenhed alt for interessant for klodens stormagter. Vi er derfor nødt til at have et forsvar og nogle alliancepartnere, der sikrer freden i vort land.”

Fjerne drømme

Forskerne berører knap nok emnet afmilitarisering, måske fordi det er for langt ude, så længe ”de store slås”. Foreløbig anbefaler de, at beslutningsgangene bliver gearet til den nye virkelighed.

På samme måde som ”afmilitarisering” synes fuld selvstændighed at være en fjern drøm, som har levet siden før hjemmestyrets indførelse i 1979. Hvis ikke Danmark og delvis USA passer på landet, må andre træde til. Denne vurdering deler vandene i Grønland.

Og det er ikke afklaret, om USA faktisk ønsker at påtage sig jobbet.

USA synes heller ikke at have nogen holdning til, om Grønland fortsat bør være en del af Rigsfællesskabet.

Skal USA betale husleje?

Den diskussion tager forskerne ganske relevant op i *Sikkerhedspolitik i Arktis og Nordatlanten* i lyset af en langvarig antagelse om, at Danmark slipper billigt med at bidrage til Nato, fordi Grønland er en del af Rigsfællesskabet.

Næh, sådan er det ikke, vurderer lektor Jon Rahbek-Clemmensen. For USA er det lige meget, om Grønland er en del af Danmark eller Danmark købte 100 F-35 fly.

Af og til ”rasler” dele af det grønlandske samfunds med en tanke om, at USA skal betale ”husleje” for Thulebasen

Af og til ”rasler” dele af det grønlandske samfunds med en tanke om, at USA skal betale ”husleje” for Thulebasen. Den idé har regeringen i København ignoreret.

Siden 2. verdenskrig og især under den kolde krig har USA haft baser i Grønland. De er nedtrappet til Thule alene, mens Kangerlussuaq/Sønder Strømfjord er overtaget af Selvstyret.

Thulebasen. Foto: Wikimedia Commons

Den får snart meget lidt betydning for Selvstyret, når Nuuk får landingsbane til atlantflyvninger. Så forudses det, at Forsvaret må træde til og sætte landingsbanen i Kangerlussuaq i stand til at blive brugt af fly til overvågning, forudser forskerne.

Skrækscenariet

Søværnet og flyvevåbnet og i mindre grad Hæren varetager via den værnsfælles Arktisk Kommando – ved siden af militære opgaver (suverænitetshåndhævelse og overvågning) – mere fredsommelige og civile opgaver:

Fiskerikontrol, søopmåling/søkortlægning (hvor der lang vej igen), politi- og miljøopgaver, sejlads med forskere og folketingsmedlemmer og ikke mindst redningsoperationer til søs.

Det sidste fylder meget i dagligdagen og vil fylde ufattelig meget, hvis skrækscenariet, at et af de store krydstogtskibe skal evakueres, bliver reelt.

Den politiske vilje til at bruge flere penge matcher ikke behovet

Færøerne har selv påtaget sig fiskerikontrol og redningsopgaver. Landsstyremedlem Pele Broberg accepterer kun, at en ny værnepligtsuddannelse af grønlændere alene omfatter civile (ikke militære) færdigheder.

Forskerne peger på muligheden for, at de civile opgaver for Søværnet i Grønland udskilles. Det ville imødekomme, at flere grønlændere kunne deltage i disse opgaver.

Forsvarets opgaver i Arktis er noget mere omfattende, end man normalt har øje for, mens stormagternes sikkerhedspolitiske spil og debatten om det fylder nok så meget, påpeger forskerne

Der er rigeligt at se til for Søværnet og Flyvevåbenet – også mere end behovet er, skønner forskerne, der har opregnet Arktisk Kommandos mandskab til i alt 250.

Forsvarets opgaver i Arktis er noget mere omfattende, end man normalt har øje for, mens stormagternes sikkerhedspolitiske spil og debatten om det fylder nok så meget, påpeger forskerne med rette. Den politiske vilje til at bruge flere penge matcher ikke behovet.

Kongeligt besøg

Den til tider forbeholdne, ja anspændte tone mellem de tre rigsdele med utilstrækkelig kommunikation og forståelse, fremmer ikke venskabet, fremgår det indirekte.

De kongeliges jævnlige besøg i de nordlige dele af riget retter måske op på stemningen.

Det sender et vigtigt signal, når Dannebrog aflægger besøg, som her i Vágur på Færøerne. Foto: Wikimedia Commons

Sikkerhedspolitik i Arktis og Nordatlanten rummer mange litteraturhenvisninger, et udmærket indeks, men intet stikordsregister.

Der er en del lidt nørdede formuleringer i bogen, og når man har vænnet sig til forskernes betegnelser og sprog, er fremstillinger og analyser ganske spændende, ja endda en smule dramatiske. Danmark har rigeligt at se til i forholdet til de nordatlantiske rigsenheder.

Det er så også heldigt, at bogen blev trykt, *før* regeringen udmønter forsvarsminister Trine Bramsens (S) indirekte trussel mod forskning i ”samfundsforhold”.

Find aftaleteksten om Arktisk kapacitetspakke her.
Camilla Tenna Nørup Sørensen, og Jon Rahbek-Clemmensen, begge ph.d. og lektor ved Institut for Strategi og Krigsstudier,
(red.): *Sikkerhedspolitik i Arktis og Nordatlanten*
DJØF Forlag
324 sider
350 kr.

ArktisbøgerDanmarkGRØNLANDNordatlantenUSA

Erik Staffeldt

Erik Staffeldt, er journalist ML. Han bor på Frederiksberg. Han har aftjent værnepligt og siden været på sergentskole og chefhovmester, Søværnet, Båring Højskole, mejerielev, journalistuddannelse, mesterlæren, Dannevirke, Sønderjyden, journalist, ritzau, Politiken, herunder politisk reporter, Folketinget 20 år, Middelfart Venstreblad (redaktør), Fyns Stiftstidende og De bergske Blade, Skjern og Ringkøbing (skrivende/redigerende). Pensioneret 2005. Frivilligt arbejde: Københavns Marineforening (bestyrelsen), og Danske Santiagopilgrimme (redaktør, web), Grønlandsjournalister, i etableringsgruppe for Veteranhjem København, coach for alkomisbrugere og Tour de Taxa-cykling til Paris (2011). MobilePay: 2835 1772.